

Graal jõudis tehase templisse

LOONE OTS

filoloog ja ooperisõber

Richard Wagneri ooper "Parsifal" 25., 26., 27. ja 28. augustil Noblessneri valukojas. Lavastaja: Nicola Raab. Kaaslavastaja: Ran Arthur Braun. Kunstnik: Robert Innes Hopkins. Valguskunstnik: David Cunningham. Muusikaline juht ja dirigent: Arvo Volmer. Dirigent: Risto Joost. Nimiosas Richard Decker ja Roman Sadnik, teistes osades Manfred Hemm, Richard Wiegold, Irmgard Vilsmaier, Magdalena Anna Hofmann, Eike Wilm Schulte, Rauno Elp, Martin Winkler, Koit Soasepp, Prit Volmer. Rahvusooper Estonia orkester ja koor.

Ristist ja ruumist

Kui Estonia otsustas pärjata 2011. aasta "Parsifaliga", tundus ettevõtte ulmeline. Jättes kõrvale kõik tehnilised raskused, oli põhiküsimus ikka selles, kas ja kuidas saab vaataja aru meistri viimsest tahtest. Kas tal jätkub kannatust viis tundi järjest süveneda ja kas teater ikka jaksab kogu sõnumit vahendada?

K o g u sõnumist muidugi rääkida ei saa. Hoomamatu vaimne maht lubab lavale laduda vaid väikese osa tervikmustrit. Wagner on aluseks võtnud kristliku legendi, mille teemaks lunastuse otsing. Lavastaja Nicola Raab nimetab end üdini nüüdisinimeseks ja leiab, et "Parsifali" kristlik tuum pole ooperi tõlgendamisel vältimatu. Siiski ei pea paika tema väide, et Wagner ei maini kusagil otseselt Jumalat ega Kristust: peale teise vaatuse ristisurma-jutustuse mainitakse Jumalat mitu korda, sh sõnaühendites. Jah, soovi korral võib seda tõlgendada kui pöördumist panteistliku ürglooja või muu ülimumiliku kreetuuri poole. Aga selgelt ja üheselt on juttu ka ristimärgist, mille Parsifal püha odaga teeb. Samas – tekst on nii võimas, et kõik lugemised on võimalikud ja *ad hoc* õiged.

"Parsifal", see suur müsteerium, on seisundiooper, mis peaks andma esteetilis-filosoofilise valgustava kogemuse. Meenu-tame, et autor soovis jätta oma viimse teose ainult sakraalse Bayreuthi lavale. Eesti

Parsifal (Richard Decker) võluaia lilleneiuude keskel.

meeskond otsustas tuua lava Noblessneri tehase valusaali. Kohati veel säilinud juugendelegants, räämas ruumide võimas Stalkeri-efekt ja suurepärase helikandvus pakkusid tohutult võimalusi, mida kas või Pirita klooster poleks anda suutnud. Muusikateadlase Kristel Pappeli osundus, et ooperi võti on lauses "aeg muutub ruumiks siin", sai kinnitust.

Tulemusest. Eesti esimene "Parsifal" pakub nii palju, et põhjalik analüüs võiks täita vähemalt ühe seminaritöö. Lihtne lahendus võiks olla sobitumine lavastaja nüüdisaja-rõhuga. Siis võiks laenata lahangu Ariadne lõngad SWOT-analüüsilt, maakeeli tugevuste-nõrkuste ja võimaluste-ohutude telgedelt. Päris tänapäevastudes sobiks lisada visioon, missioon ja väärtused. Proovime.

Visionäärid ja misjonärid

Visiooni võiks sõnastada lihtsalt: pärast aastat 2011 on Eestil ette näidata üks äralavastatud "Parsifal". Missioon oleks veelgi lihtsam – pakkuda kultuuripealinna ürituste sarjas üht maailmaklassika ooperit.

Seda võib teha külma kõhuga, stiilis "linnuke kirja". Aga võib ka lõkendades, teose ilust ja suuruselt joobudes. Sel juhul oleks missioon eelkõige publikukeskne, arvutiajastul fantaasia-story'dega rikutud vaatajat Wagneri filosoofiani kasvatav. Kling-sori ja Parsifali heitlus saaks sel juhul võimsad mõõtmed: kas võidab raskesti mõistetav kaunidus või harjumus nautida legende koos Hollywoodi hästi tempereeritud eriefektidega.

3D-liigas ooperilava võistelda ei või. Tema salarelv on vahetus. Tee Graali manu ei ole teatud programmi genereeritud, vaid käega katsutat. Enne ooperit siin-seal tardunud räsitud moega sõdalasi pole renderdatud. Trepiastmed kõmisevad. Koorid sahistavad kuuldavalt jalgu. Tempel ei ole fatamorgaana. Ehtsus on väärtus. Kas tehasekeskkonna templiks ülendamine on visioon või missioon? Näib, et eurofraasidest napib kirjeldamiseks vägevast muljet, mille löid eelkõige stsenograafia ja valgustus. Avanev lava, selle aluse pinna rakendamine, koor galeriidel – kõik toimis. Tehniline meeskond oli sama heal tasemel kui hääled.

Stseen "Parsifalist" –
Amfortas (Rauno Elp) ja
Graali rüütlid.
FOTOD HARRI ROSPU

Väärtuste esitlus

Nicola Raab soovib näidata tööstusühiskonna ajastu lõppu, jättes õhku küsimuse, kas uus põlvkond suudab oma aeda niikaua kasta, kuni loodusele löödud haavad Amfortase ihu kombel kinni kasvavad. Hõbedased torud roostetavad läbi, rüütlid kannavad nende tükke kui mälestusi, kattes metalli samas valget (puhtuse? leina? kõikevarjava lume?) karva rätiga. Langevate kalavõrkude sümbol jääb ehk liiga esoteeriliseks. Soovija saab neilt vihjeid nii pühale Peetrusele kui "rikka kaluri" minasjututüübile. Keskkonna kontekstis on sõnum küllalt kole: vohav raud tapab kõik elusa. Euroopa lõputu kisklemine kalakvootide pärast on ooperiga kenasti lõimitud, nagu ka kolmandas vaatuses rõhutatud kasvuhooneefekt. Olgugi haljad (jälle ehtsad!) taimed Opéra Bastille'i 2008. aasta Krzysztof Warlikowski lavastuses nähtud, annab nende ootamatu ehtsus soovitud värske õhu puhangu.

Tõeliselt kui väärtus on kõne all teises, "naiste" vaatuses, kus Parsifal hülgab lilledel ahvatluse. Dekonstruksioon ajab taas ihukarvad püsti. Lillnaised loobivad Parsifali õuntega. See tähendab, et reaalne bioloogiline kohus kanda vilja asendatakse viljatu õitsemisega. Stseen on hästi mängitud ja eriti liigutud, kuid eelkõige tuleb imetleda lavastaja mõtte sünkroonsust Wagneri omaga – viljatu Klingsori näitabki elu põhi-väärtuse, loomuliku ehk viljaka armastuse

mahasalgamist. Parsifal valib lihaliku armastuse asemele *agape*, kaastunde, tasakaalustab võluriigi väe ja saab kätte tervendava relva, mis lubab himu väe asendada loova jõu võimuga.

Tugev ja tugevam

SWOT-analüüsi nõrkusi on Raabi lavastuses vähe. Küsimärgi alla võib panna kunstnikutöö, iseenesest huvitavate kostüümide lahenduse just sellises võtmes. Arvo Volmer ja orkester on väga head. Arvustajale meenub vägisi Stalini-aegne käsk kujutada elu positiivselt ja taandada konflikt hea ja veel parema võitlusele. Sel juhul kinnitaks, et Irmgard Vilsmayer laulis ja näitles suurepäraselt. Isegi teise vaatuses rõve žest tuli välja loomulik, nullides ette ära küsimuse hea maitse piiridest ooperilaval. Võrreldes Richard Deckeri Parsifaliga oli Vilsmayeri Kundry parem, sest mõjus pingevabalt. Deckeril on korralik kangelastenor. Tema lavakujule määratud kauboiroll võib olla lavastaja halastamatu diktaat, aga isiklikult soovinuks kogeda esituses rohkem sarmi. Peategelaste ümber on Wagner kujundanud ühtlase ansambli, kus kande roll on Gurnemanzil (Manfred Hemm) ja Amfortasel (Eike Wilm Schulte). Vastaspoole Klingsori (Martin Winkler) töö on kergem. Kurja on ikka hõlpsam mängida kui head.

Eestlase jaoks on suur rõõm, et meie endi Koit Soasepp, kavalehel küll Soome Rahvusooperi esindaja, on jõudnud Titureli

osani. Kodupubliku aplaus oli välja teenitud. Eesti Rahvusooperit esindasid neli kannupoissi (Juuli Lill, Teele Jõks, Aleksander Arder ja Andres Köster) ning kolm lilleneiu (Kristel Pärtna, Kristina Vähi ning Albina Kotšetova). Wagneri-lauljaid tundub kasvavat küll.

Võimsad võimalused ja suur oht

Estonia väärrib kiitust selle eest, et pole Wagneri teoste valikul läinud kergema vastupanu teed. Järjepidevuse huvides võiks nüüd ette võtta näiteks "Nürnbergi meisterlauljad". Aga kuhu mahutada selle hiigelkoorid? Kas jääbki ainult Noblessneri pind? Kui kaua see lahendus vilja kannab? Välismaa meelitab meilt nii häält kui ka lavastajaid, dirigentidest kõnelemata. Üks põhjus on repertuaar, mille omakorda määrab vananenud teatrimaja võimaluste ahtus. Seepärast palugem üheskoos: andku Eesti riik koos maksumaksjaga Graali jaoks tõeline tänapäevane tempel. Tapkem üheskoos oht eesti ooper Klingsoriks kohitseda!

Esimesel vaheajal kurtsid paljud mittemuusikuist tuttavad, et ei saa aru muust kui muusika ilust. Teiseks vaheajaks olid nad juba sõnumisse sukeldunud ja kinnitasid, et mõistavad kõike. Mitu vaatajat avaldas soovi näha "Parsifali" veel kord. Oli neid, kes ostsidki pileti järgmiseks õhtuks. Seega on misjonäri ülesanne täidetud. Aitäh, Estonia!